

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Первомайського О.О. стосовно Ухвали Другого сенату Конституційного Суду України про закриття конституційного провадження у справі № 3-58/2019(1264/19)

Другий сенат Конституційного Суду України (далі – Другий сенат) 1 квітня 2020 року постановив Ухвалу № 5-уп(II)/2020 (далі – Ухвала) у справі за конституційною скаргою Латюка Петра Яковича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 22 Цивільного кодексу України (далі – Кодекс), якою закрит конституційне провадження у цій справі на підставі пункту 2 статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“ – неналежність до повноважень Конституційного Суду України питань, порушених у конституційній скарзі.

Не погоджуючись з Ухвалою, на підставі статті 93 Закону України „Про Конституційний Суд України“ та § 74 Регламенту Конституційного Суду України вважаю за необхідне викласти окрему думку.

Обґрунтування Ухвали

1. Закриваючи провадження у цій справі, Другий сенат послався на попередню практику Конституційного Суду України та його сенатів, зокрема на те, що „...пошук та аналіз таких норм з метою їх застосування до конкретного випадку є складовою правозастосування і не належить до повноважень Конституційного Суду України (ухвали Конституційного Суду України від 31 березня 2010 року № 15-у/2010, від 3 липня 2014 року № 73-у/2014, від 24 лютого 2016 року № 14-у/2016, ухвала Другого сенату Конституційного Суду України від 20 листопада 2019 року № 70-у(II)/2019)“ (друге речення абзацу третього пункту 3 Ухвали).

При цьому Другий сенат керувався тим, що постанова Верховного Суду від 21 листопада 2018 року у справі № 686/1746/17, що є остаточним судовим

рішенням у справі Латюка П.Я., є саме тим актом правозастосування, який не може бути прямо чи опосередковано переглянуто органом конституційного контролю, оскільки це перебуває за межами повноважень Конституційного Суду України.

***Мета конституційного контролю в провадженнях у справах,
відкритих за конституційними скаргами***

2. Погоджуюсь із тим, що правозастосовна діяльність полягає в індивідуалізації норм права щодо конкретних суб'єктів і конкретних випадків, тобто в установленні фактичних обставин справи і підборі юридичних норм, які відповідають цим обставинам (перше речення абзацу третього пункту 3 Ухвали).

Натомість згідно з Конституцією України конституційний контроль має ознаки абстрактного контролю навіть у тих випадках, коли конституційне провадження у справі відкрито за конституційною скаргою особи, оскільки шляхом внесення в 2016 році змін до Конституції України в частині правосуддя в Україні було закріплено застосування так званої „нормативної“ конституційної скарги на відміну від ряду країн, у праві яких існує „пряма“ конституційна скарга.

Зазначені висновки ґрунтуються на системному та традиційному тлумаченні приписів розділів VIII „Правосуддя“ та XII „Конституційний Суд України“ Конституції України, що дає можливість мінімізувати ризики конкуренції між повноваженнями судів та Конституційного Суду України.

3. Разом із тим у дискусії щодо мети конституційного контролю в провадженнях у справах, відкритих за конституційними скаргами, не можна ігнорувати ту обставину, що справжньою метою включення до Основного Закону України в 2016 році інституту конституційної скарги було ***удосконалення ефективності національного механізму захисту***

конституційних прав і свобод людини і громадянина, а не урізноманітнення форм абстрактного конституційного контролю.

Підтвердженням останньої тези є те, що саме статтю 55 Конституції України, яка формалізує в тексті Основного Закону України конституційне право людини і громадянина на судовий захист, було доповнено новою частиною такого змісту: „Кожному гарантується право звернутись із конституційною скаргою до Конституційного Суду України з підстав, установлених цією Конституцією, та у порядку, визначеному законом“.

У свою чергу останнє речення статті 151¹ Основного Закону України, що також була внесена до тексту Конституції України в 2016 році, прямо вказує на те, що „Конституційна скарга може бути подана в разі, якщо *всі інші національні засоби юридичного захисту* вичерпано“.

Тому, по-перше, подання до Конституційного Суду України конституційної скарги можна розглядати одним із засобів юридичного захисту, підтвердженням чого є застосування в приписі статті 151¹ Конституції України словесної конструкції „*всі інші*“, а по-друге, в результаті розгляду конституційної скарги можуть бути захищені конституційні права і свободи *саме* *скаржника*, а не невизначеного кола осіб, що є характерним для абстрактного конституційного контролю.

4. Таким чином, відкриття Конституційним Судом України проваджень у справах за конституційними скаргами осіб та ухвалення рішень у таких справах слід розглядати як кінцеву складову національного механізму захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, що не виключає можливості правозастосування у разі, якщо це потрібно для ефективного захисту цих прав і свобод.

5. Розгляд справи Конституційним Судом України не конкурує з вирішенням справи скаржника судами (здійснення правосуддя), оскільки

звернення з конституційною скаргою можливе лише після набуття чинності *остаточним* судовим рішенням у справі особи.

Тому повноваження Конституційного Суду України щодо розгляду справи, відкритої за конституційною скаргою особи, виникають у часі у будь-якому випадку після своєрідного „вичерпання“ повноважень судів, у тому числі суду, який ухвалив у справі особи остаточне рішення.

6. Об'єктом конституційного контролю в провадженнях у справах, що відкриті на підставі поданих конституційних скарг є *закон*, а не судові рішення. Тому можливе ухвалення Конституційним Судом України рішення про невідповідність Конституції України (неконституційність) закону, на якому ґрунтувалось рішення суду, не атакує принцип *res judicata*, оскільки, по-перше, зрозуміло, що рішення суду не повинно ухвалюватись на підставі неконституційної норми закону, по-друге, переглянути рішення суду може лише суд відповідно до процесуального закону.

Міркування щодо юридичних наслідків постановлення Ухвали

7. Постановляючи Ухвалу, Другий сенат відмовив у розгляді справи по суті, незважаючи на те, що скажник надав у цілому розумно достатнє обґрунтування невідповідності статті 22 Кодексу цілому ряду статей Конституції України.

Не має сенсу дискутувати в цій окремій думці щодо достатності чи недостатності підстав для визнання цієї норми Кодексу такою, що не відповідає Конституції України, однак як суддя-доповідач вважаю, що були підстави не лише для відкриття конституційного провадження у цій справі, а також для завершення розгляду цієї справи по суті.

8. Вважаю, що Другий сенат втратив слухну нагоду не лише для можливого захисту права суб'єкта права на конституційну скаргу та відповіді

на питання щодо відповідності (невідповідності) статті 22 Кодексу Конституції України, а також можливість самостійно або шляхом передання справи на розсуд Великої палати Конституційного Суду України витлумачити та (або) іншим чином пояснити темпоральні (часові) особливості дії рішень Конституційного Суду України.

9. Крім того, рішення по суті в цій справі було, на мою думку, потрібним для пояснення юридичного механізму відшкодування матеріальної чи моральної шкоди, завданої фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними (частина третя статті 152 Конституції України), та ролі в цьому механізмі безпосередньо цієї норми Основного Закону України як норми прямої дії та норм чинних законів, що можуть бути застосовані в реалізації цього конституційного права.

Тобто у рішенні, яке не було ухвалено у зв'язку з закриттям провадження, Другий сенат міг би дати відповідь на питання чи передбачає частина третя статті 152 Конституції України ухвалення окремого *закону*, потрібного для регулювання відносин з відшкодування матеріальної чи моральної шкоди, завданої фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними, чи в конституційному приписі йдеться лише про *порядок* такого відшкодування, що вже врегульований чинними законами та іншими джерелами права.

Висновок

10. Функціями Конституційного Суду України є вирішення питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених цією Конституцією випадках інших актів, здійснення офіційного тлумачення Конституції України, а також інших повноважень відповідно до цієї Конституції (частина перша статті 147 Конституції України).

Водночас зрозуміло, що у конституційній демократії орган конституційного контролю виконує зазначені конституційні функції з метою захисту цієї демократії, її цінностей, що важко реалізувати лише фактом існування такого органу та постановлення ним так званих „відмовних ухвал“ та ухвал про закриття провадження. Дієвість та ефективність конституційного контролю отримує фактичне втілення в ухвалених рішеннях та висновках, що ґрунтуються на принципах верховенства права, незалежності, обґрунтованості та інших конституційних вимогах.

Тому зазначені в цій окремій думці міркування завадили мені підтримати Ухвалу.

Суддя
Конституційного Суду України

